

Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Osmanlı Toplum Yaşantısına İlişkin Algısı

Perception Of Seventh-Grade Students on Ottoman Social Life

Mehmet Akpınar¹, Fidaye Cincil²

¹Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, makpınar@yahoo.com, (<https://orcid.org/0000-0002-9216-5771>)

²Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, fidayecincil@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-6199-370X>)

Geliş Tarihi: 28.02.2023

Kabul Tarihi: 30.05.2023

ÖZ

Sosyal bilgiler dersi çerçevesinde, temelde tarih odaklı olan Kültür ve Miras öğrenme alanının kültürü ve kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapısı bulunmaktadır. Kültürümüzü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak millî bir bilincin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu nedenle kültürümüzün önemli bir parçasını oluşturan Osmanlı Devleti bir bütün olarak kültürel ve toplumsal yönleriyle gelecek nesil olarak nitelendirilen ilköğretim öğrencilerine de aktarılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da tarihimiz açısından önemli bir yere sahip olan, Osmanlı Devleti toplumu ve gündelik yaşamının yedinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığı ve bu konudaki düşüncelerinin çizimlerine ne şekilde aktarıldığını ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda araştırma, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 76, 7. sınıf öğrencilerinden oluşan bir çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın modelini, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomonoloji) deseni oluşturmaktadır. Nitel bir araştırma anlayışla gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri kaynağı olarak yarı yapılandırılmış anket formlarından elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin Osmanlı toplumu ve günlük yaşantısı hakkındaki bilgilerinin Osmanlı siyasi yapısıyla karıştırıldığı, günlük hayata ve topluma dair bilgilerin kısıtlı ve sınırlı olduğu, yine bu bilgilerin siyasi yapı temelinde ifade edildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, toplumsal tarih, Osmanlı, Osmanlı toplum yaşantısı, algı.

ABSTRACT

Within the framework of the social sciences course, the Culture and Heritage learning area, which is history-oriented, has a structure that brings culture and cultural heritage to the forefront. Based on the basic elements that make up our culture, the purpose is to create a national consciousness that will ensure the preservation and development of culture. For this reason, the Ottoman State, which constitutes an important part of our culture, is transferred to primary school students, who are described as the next generation, with its cultural and social aspects in integrity. The purpose of the present study was to find out how the society and daily life of the Ottoman State, which has an important place in our history, was perceived by the seventh-grade students and how their thoughts were transferred to their drawings. In this context, the study was conducted on a study group that consisted of 76 seventh-grade students of a public secondary school in the 2021-2022 academic year. The model of the study was the phenomenology design, one of the qualitative research methods. In this study, which was conducted with a qualitative research approach, a semi-structured interview form was used to collect the study data. The data obtained from the semi-

structured questionnaires were analyzed using the Content Analysis Technique. As a result of the data obtained, it was found that the knowledge of the students who participated in the study about Ottoman society and daily life was mixed with the Ottoman political structure, the information about daily life and society was limited, and this information was expressed based on the political structure.

Keywords: Social studies, social history, Ottoman, Ottoman social life, perception.

GİRİŞ

Toplumsal ilişkilerin ve gündelik hayatın kapsamına giren ekonomi, diplomasi, iletişim, sanat, kıtlık ve göç gibi konuları inceleyen toplumsal tarih, sosyal yapılara bağlı olarak yaşanan değişimlerle insanoğlunun yaşadığı deneyimler arasında kurulan ilişkinin tarihi olarak bilinmektedir. Bir bakıma toplumsal tarih olay kahramanlarının merkeze yerleştirildiği tarihsel anlayışa karşı çıkmakta ve insanoğlunun sosyal faaliyetlerini konu edinmektedir.

Toplumsal tarihin ortaya çıkışına toplumların kültürel ve sosyal değişimleri ve bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan tarih anlayışı sebep olmuştur (Burke, 2005). 19. yüzyılda değişen anlayışıyla beraber tarihin belgelere dayandırılarak, bilimsel yöntemler kullanılarak toplanan bilgiler ışığında insanoğlunun geçmişini sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik bir bütünlük içerisinde ele alan bir bilim dalı hüviyetine bürünmesi (Kafesoğlu, 2011; Safran & Ata, 1998) toplumsal tarihin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Toplumsal tarih, genç nesillere geçmişte yaşanan toplumların devamı oldukları noktasında da bir bilinç aşulamakta ve kültürel devamlılığı sağlama noktasında önemli bir görev üstlenmektedir. Dolayısıyla birey aslında geçmişten gelen o toplumsal gelenek ve kültürün bir ürünü olduğunun farkına tarih biliminin toplumsal boyutu sayesinde varmaktadır (Yücel & Yediyıldız, 1988).

Osmanlı Devleti, 6 asır boyunca Türk kültür ve sosyal yaşamının önemli bir temsilcisi olmuştur. Tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte geride büyük bir miras bırakmış ve Türkiye Cumhuriyeti onun mirası üzerine kurulmuştur (Safran, 1999). Osmanlı Devleti'nin bu özelliği onun oluşturduğu toplum yaşantısını ve kültürel çeşitliliğini doğru anlamamızı zorunlu kılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin toplumsal yaşantısını doğru anlama ve yorumlama beraberinde Osmanlı tarihini objektif değerlendirmemize ve tarihi gerçekleri idrak etmemize katkı sağlayacaktır (Yılmaz & Ayaydın, 2018). Günümüzde birçok yerde izleri ve kültürel etkileri devam eden Osmanlı Devleti'nin yarattığı kültür ve uygarlığı bireylere tanıtmak ancak onun doğru algılanması ve yorumlanmasıyla mümkündür (Yılmaz, 2008).Tarihimizin bu döneminin çocuklar tarafından daha geniş bir bakış açısıyla öğrenilmesi ve yorumlanması tarih eğitime bakış açımızla da yakından ilişkilidir. Tarih eğitiminin belirli kalıplara sığdırılarak sığ bir bakış açısıyla verilmesi ve siyasi bir kronoloji çizelgesi vazifesi görmesi bireyin o günkü toplumsal yapıyı bütünüyle anlamasını engellemektedir. Tarih eğitiminin geniş bir bakış açısıyla verilmesi bireylerin kendi kültürlerini doğru anlamalarını, tarihsel olayları doğru yorumlamalarına ve aynı zamanda geleceği doğru şekillendirmelerine de katkı sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle çocuklarda var olan Osmanlı toplum algısının tespit edilmesi ve bu algının nedenlerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Öğrencilerin Osmanlıyı sadece saray ve çevresi olarak algılamalarının nedenlerini tespit etme ve ne tür algılara sahip olduklarını ortaya çıkarma onlara Türk tarihine daha bütüncül bir bakış açısıyla bakma becerisini kazandıracaktır. Bu aşamada Osmanlı Devleti'nin kültürünü ve toplumsal yapısını doğru anlama ve yorumlama becerileri karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencilerin Osmanlı Devleti hakkındaki bilgi, bakış açısı, ilgi ve algılarını araştıran çalışmalara baktığımızda Demirkaya ve diğerleri (2020) yaptıkları çalışmayla öğretmen adaylarının Osmanlı ve fetih kavramlarına yönelik bilişsel yapılarını kelime ilişkilendirme yoluyla ortaya koymuşlardır. Köç ve Işık-Demirhan (2019) ise yaptığı çalışmayla yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısını farklı yönlerden irdeleyerek açığa çıkarmaya çalışmışlardır. Osmanoğlu (2018) ve Safran (1999) yaptıkları araştırmamalarla üniversite

öğrencilerinin zihinlerinde yer alan Osmanlı imajını belirlemeye çalışmışlardır. Yılmaz (2008) ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin Osmanlı algılarını tespit etmeye çalışmıştır. Yılmaz ve Ayaydın (2018) yaptıkları araştırmayla ortaokul öğrencilerinin Osmanlı Devleti ile ilgili bilgi düzeyleri, bakış açıları ve ilgilerini incelemiştir. İlgili literatür incelendiğinde çalışmamıza konu olan farklı çalışmalara rastlanmakla birlikte öğrencilerin Osmanlı toplumuna ve günlük yaşantısına yönelik düşüncelerini konu edinen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında Osmanlı Devleti konularını işlemiş olmaları ve konuya hâkim oldukları kabul edilerek çalışmamızda daha fazla veri sunması açısından uygun görülmüştür. Bu çalışmada ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin Osmanlı toplumunun günlük yaşantısına yönelik algılarını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

1. Öğrencilerin Osmanlı toplumunun gündelik yaşamına yönelik algıları nelerdir?
2. Öğrencilerin Osmanlı toplumunun gündelik yaşamına yönelik çizimlerinde temele aldıkları nitelikler nelerdir?

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modelini, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni oluşturmaktadır. Olgubilim (fenomenoloji), bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yüklediği anlamları ortaya çıkarmayı hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu yaklaşımla araştırmacı katılımcıların deneyimleriyle ilgilenmekte, bireyin algılamalarını, olaylara yükledikleri anlamları incelemeyi ve bunların yorumlanmasını amaçlamaktadır (Creswell, 2017). Bu çerçevede araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve öğrencilerin sorulan sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda Osmanlı toplum yapısına yönelik algıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Trabzon ili merkez ilçesine bağlı bir ortaokulda öğrenim gören 36’sı kız 40’ı erkek olmak üzere toplam 76, 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak çalışma grubu belirlenmiştir. Amaçlı örneklem yöntemi, araştırmacılara bilgi açısından zengin ortamlar ve içerikler sunarak herhangi bir konuda daha detaylı veri elde edilmesine imkân sağlamaktadır (Patton, 2014). Araştırmada katılımcıların gerçek isimleri yerine K1, K2, K3, ... şeklinde kodlar kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın ilk aşamasında konuyla alakalı literatür incelemesi yapılarak kuramsal bir temel oluşturulmuştur. Literatür taraması sonucunda elde edilen veriler dahilinde kullanılacak 6 soruluk bir yarı-yapılandırılmış açık uçlu görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunda öğrencilerin Osmanlı toplum yaşantısına yönelik görüşlerini ortaya koymak ve toplum yaşantısına yönelik çizimlerinde temele aldıkları nitelikleri belirlemeye yönelik sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslak form daha sonra 2 uzmana sunulmuş ve uzmanların görüşleri alınarak formun son hali oluşturulmuştur. Görüşme formunda yer alan ilk dört soru (1. soru: “*Osmanlı toplumu deyince aklınıza neler gelmektedir? Aklınıza gelen ilk beş şeyi yazınız.*”, 2. soru: “*Osmanlı Devleti’nin günlük yaşantısı içerisinde hangi sosyal gruplar yer almaktadır? (Ekonomik, dini, sosyal vb. açıdan ifade ediniz.)*”, 3. soru: “*Osmanlı Devleti sosyal yaşamından günümüze yansıyan örnekler var mıdır? Varsa nelerdir?*”, 4. soru: “*Osmanlı Devleti toplumu içerisinde yaşamış olsaydınız ne veya kim olarak yaşamak isterdiniz? Neden?*”) Osmanlı toplumunun gündelik yaşamına yönelik algılarını ölçerken, 5. ve 6. sorular (5. Soru: “*Osmanlı döneminin sosyal yaşantısını çizerek anlatmaya çalışınız.*”, 6. soru: “*Osmanlı toplumunda yaşayan bir*

Osmanlı kadını ve erkeğini (giyim-kuşam, vb.) çizerek anlatınız.”) iki alt probleme yönelik algılarını ortaya çıkarmaktadır. Uygulama öncesi, öğrenciler çalışma hakkında detaylı bilgilendirilmiş aynı zamanda mülakat formunda da ayrıntılı bir yönergeye yer verilmiştir. Uygulama esnasında öğrencilerden çizimlerini açıklayıcı notlar yazmaları istenmiştir. Çalışmada veri toplamak için kullanılan mülakat formunun geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla; sorular alan yazın taramasına dayanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan veri toplama aracıyla örneklem içerisinde 5 öğrenciyle araştırmanın pilot çalışması yapılmıştır. Bu katılımcılar asıl uygulamaya dâhil edilmiştir. Adaylardan alınan dönütler doğrultusunda düzeltmeler yapıldıktan sonra forma son hali verilmiştir. Daha sonra hazırlanan bu form örneklem grubuna (76 öğrenciye) uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılan işlemde birbirine benzeyen verileri belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde yorumlamaktır (Çepni, 2018). Bu çerçevede öğrencilerin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplar ve çizimleri içerik analizine yöntemiyle çözümlenmiştir. Yapılan bu analiz çerçevesinde araştırmacılar tarafından birbirinden bağımsız kodlamalar yapılmıştır. Yapılan kodlamalar doğrultusunda her bir araştırmacı belirli alt temalar ve bunlara bağlı temalar oluşturmuştur. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek oluşturdukları temaların benzer ve farklı yönlerini tartışarak birbiriyle ilişkili olanları bir araya getirmişlerdir. Son aşamada araştırmacılar tarafından araştırma soruları doğrultusunda 7 farklı kategori (Osmanlı toplumu algısı, sosyal gruplar, günümüze yansıyan örnekler, kim olarak yaşanmak istendiği, osmanlı sosyal yaşantısının resmedilmesi, Osmanlı kadınının resmedilmesi ve osmanlı erkeğinin resmedilmesi) ve bunlara bağlı tema ve alt temalar oluşturularak çalışmada şekiller halinde sunulmuştur. Araştırmadan elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılarak bulgular desteklenmiştir.

BULGULAR

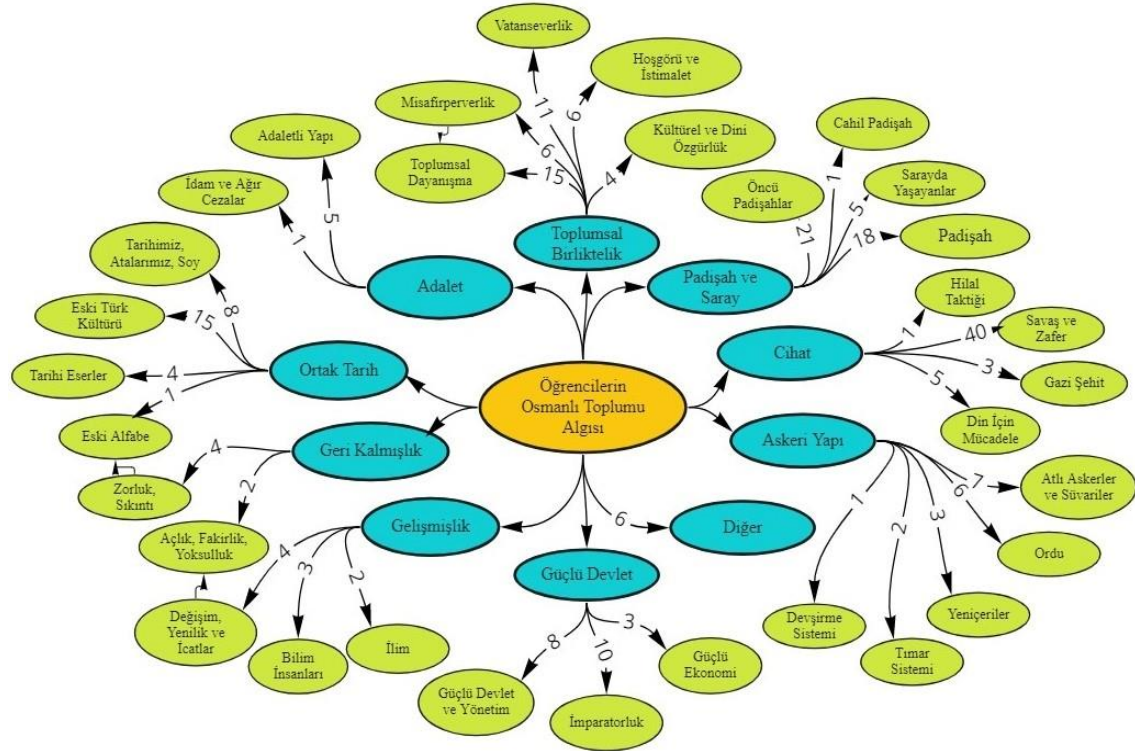
Bu bölümde araştırma sorularından elde edilen veriler şekil haline getirilip, yorumlanarak sunulmuştur.

3.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt probleminde öğrencilerin Osmanlı toplum yapısına yönelik görüşleri incelenmiştir. İlgili bulgulara Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4’te yer verilmiştir.

Şekil 1

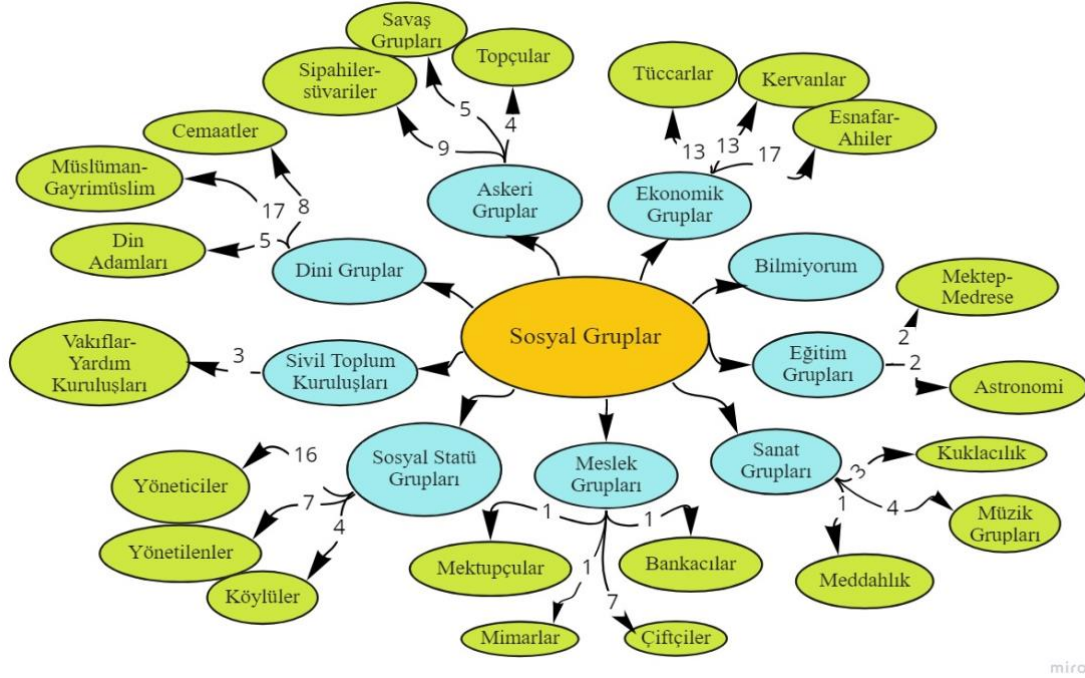
Osmanlı Toplumunu Deyince Öğrencilerin Aklına Gelen İlk Beş Niteliğe İlişkin Bulgular

Şekil 1 incelendiğinde öğrencilerin verdiği yanıtlardan hareketle “Osmanlı Toplumunu algısı” bağlamında *Toplumsal birliktelik*, *Padişah ve saray*, *Cihat*, *Güçlü devlet*, *Gelişmişlik*, *Geri kalmışlık*, *Ortak tarih*, *Adalet* olmak üzere toplamda 8 tema oluşturulmuştur. Bu temalar içerisinde “Toplumsal birliktelik” bağlamında 5 tane alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 1’de de görüldüğü gibi *toplumsal dayanışma* (15), *vatanseverlik* (11), *misafirperverlik* (6), *hoşgörü ve istimalet* (6), *kültürel ve dini özgürlük* (4) şeklindedir. “Padişah ve saray” teması bağlamında *öncü padişahlar* (21), *padişah* (18), *sarayda yaşayanlar* (5) olmak üzere 3 alt tema oluşturulmuştur. “Cihat” teması bağlamında *savaş ve zafer* (40), *din için mücadele* (5), *gazi-şehit* (3) ve *hilal taktiği* (1) şeklinde 4 alt tema oluşturulmuştur. “Askeri yapı” teması kapsamında *atlı askerler ve süvariler* (7), *ordu* (6), *yeniçeriler* (3), *timar sistemi* (2), *devşirme sistemi* (1) şeklinde 5 alt tema oluşturulmuştur. “Güçlü devlet” teması çerçevesinde *imparatorluk* (10), *güçlü devlet ve yönetim* (8), *güçlü ekonomi* (3) şeklinde 3 alt tema oluşturulmuştur. “Gelişmişlik” teması çerçevesinde *değişim, yenilik ve icatlar* (4), *bilim insanları* (3), *ilim* (2) olmak üzere 3 alt tema oluşturulmuştur. “Geri kalmışlık” teması bağlamında *zorluk-sıkıntı* (4), *açlık-fakirlik-yoksulluk* (2) şeklinde 2 alt tema oluşturulmuştur. “Ortak tarih” teması bağlamında *eski Türk kültürü* (15), *tarihimiz-atalarımız-soyumuz* (8), *tarihi eserler* (4), *eski alfabe* (1) olmak üzere 4 alt tema ortaya çıkmıştır. Son olarak “Adalet” teması bağlamında *adaletli yapı* (5), *idam ve ağır cezalar* (1) şeklinde 2 alt tema ortaya çıkmıştır.

Şekil 2

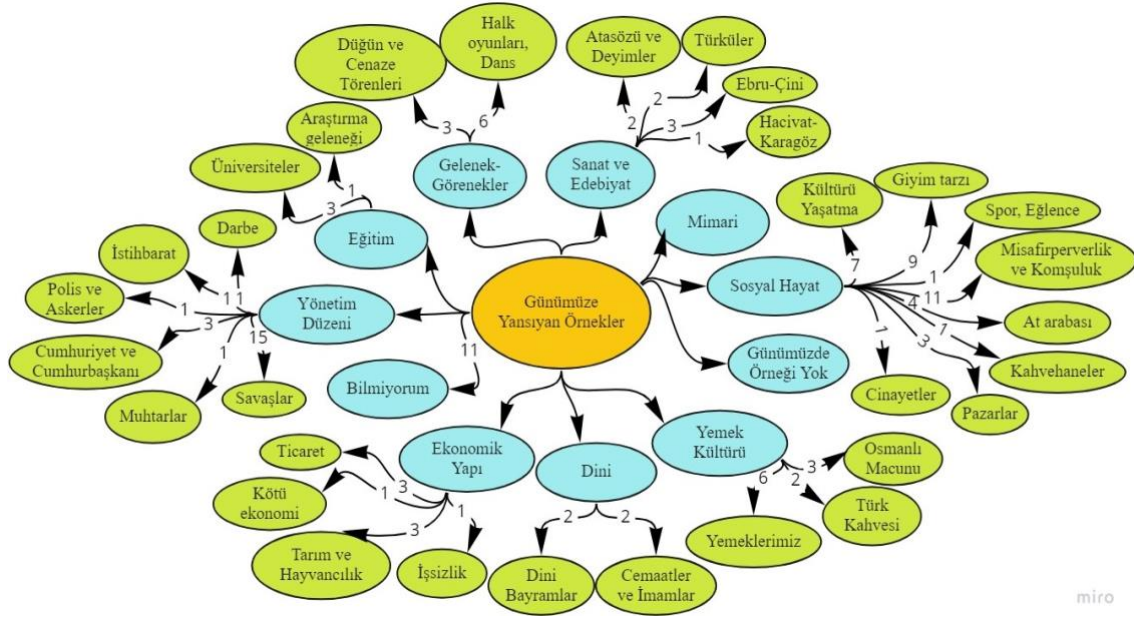
Osmanlı Devleti'nin Günlük Yaşantısı İçerisinde Yer Alan Sosyal Gruplara İlişkin Bulgular

Şekil 2 incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin günlük yaşantısı içerisinde yer alan “Sosyal gruplar” öğrencilerin verdikleri cevaplara göre *Askeri*, *Ekonomik*, *Dini*, *Eğitim*, *Sanat*, *Meslek*, *Sosyal statü grupları* ve *Sivil toplum kuruluşları* olmak üzere 8 farklı tema olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal grupların neler olduğunu bilmeyen öğrencilerin cevapları ise *Bilmiyorum* teması altında belirtilmiştir. Bu temalar içerisinde “Askeri gruplar” teması bağlamında 3 farklı alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 2’de de görüldüğü gibi “sipahiler-süvariler” (9), “savaş grupları” (5) ve “topçular” (4) şeklindedir. “Ekonomik gruplar” teması bağlamında ise “esnaf ve ahiler” (17), “tüccarlar” (13), ve “kervanlar” (13) olmak üzere 3 alt tema oluşturulmuştur. “Eğitim grupları” teması kapsamında “mektep-medrese” (2) ve “astronomi” (2) şeklinde 2 alt tema oluşturulmuştur. “Sanat grupları” teması çerçevesinde “müzik grupları” (4), “kuklacılık” (3) ve “meddahlık” (1) şeklinde 3 alt tema oluşturulmuştur. “Meslek grupları” teması çerçevesinde “çiftçiler” (7), “bankacılar” (1), “mimarlar” (1) ve “mektupçular” (1) olmak üzere 4 alt tema ortaya çıkmıştır. “Sosyal statü grupları” teması kapsamında “yöneticiler” (14), “yönetilenler” (7) ve “köylüler” (4) alt teması ortaya çıkmıştır. “Dini gruplar” teması çerçevesinde ise 3 alt tema orta çıkmış olup, bunlar; “Müslüman-gayrimüslim” (17), “cemaatler” (8), “din adamları” (5) şeklindedir. Son olarak bazı öğrencilerin yanıtlarına göre de “Sivil toplum kuruluşları” teması çerçevesinde “vakıf-yardım kuruluşları” (3) alt teması oluşturulmuştur.

Şekil 3

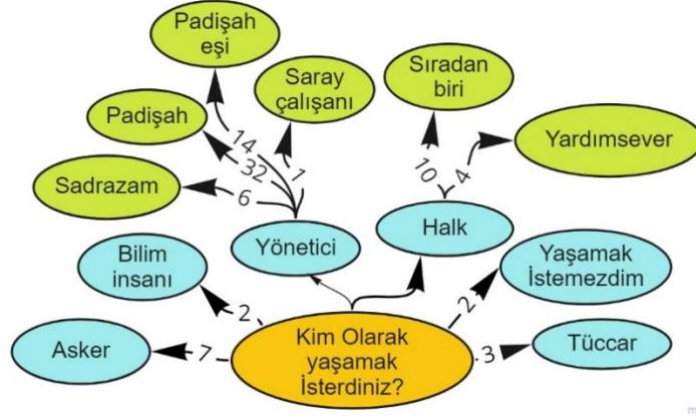
Osmanlı Devleti Sosyal Yaşamından Günümüze Yansıyan Örneklerle İlişkin Bulgular

Şekil 3 incelendiğinde öğrencilerin verdiği cevaplara göre Osmanlı Devleti sosyal yaşantısından “günümüze yansıyan örnekler” kapsamında *Sanat ve edebiyat*, *Mimari*, *Sosyal hayat*, *Yemek kültürü*, *Dini yapı*, *Ekonomik yapı*, *Yönetim düzeni*, *Eğitim*, *Gelenek-görenekler*, *Günümüzde örneği yok* şeklinde 11 farklı tema oluşturulmuştur. Bunun yanında günümüze yansıyan örneklerin neler olduğunu bilmeyen 11 öğrencinin cevapları ise *Bilmiyorum* temasında verilmiştir. Bu temaların içeriğine baktığımızda “Sanat ve edebiyat” teması çerçevesinde 4 farklı alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 3’te de görüldüğü gibi “*atasözü-deyimler*” (2), “*türküler*” (2), “*ebru-çini*” (3) ve “*Hacivat-Karagöz*” (1) şeklindedir. “Mimari” teması kapsamında “*tarihi eserler-müzeler*” (3) alt teması ortaya çıkmıştır. “Sosyal hayat” teması çerçevesinde “*misafirperverlik ve komşuluk*” (11), “*giyim tarzı*” (9), “*kültürü yaşatma*” (7), “*at arabası*” (4), “*pazarlar*” (3), “*kahvehaneler*” (1), “*cinayetler*” (1), “*spor ve eğlence*” (1) şeklinde 8 alt tema ortaya çıkmıştır. “Yemek kültürü” teması ise “*yemeklerimiz*” (6), “*Osmanlı macunu*” (3) ve “*Türk kahvesi*” (2) olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır. “Dini yapı” teması “*dini bayramlar*” (2), “*cemaatler ve imamlar*” (2) alt temalarından oluşmaktadır. “Ekonomik yapı” teması kapsamında “*ticaret*” (3), “*tarım ve hayvancılık*” (3), “*kötü ekonomi*” (1), “*işsizlik*” (1) olmak üzere 4 alt tema ortaya çıkmıştır. “Yönetim düzeni” teması çerçevesinde “*savaşlar*” (15), “*cumhuriyet-cumhurbaşkanı*” (3), “*asker-polis*” (1), “*istihbarat*” (1), “*darbe*” (1), “*muhtarlar*” (1) şeklinde 6 alt tema oluşturulmuştur. “Eğitim” teması “*üniversiteler*” (3) ve “*araştırma geleneği*” şeklinde 2 alt temadan oluşmuştur. “Gelenek-görenekler” teması çerçevesinde “*düğün-cenaze törenleri*” (3), “*halk oyunları-dans*” (6) olmak üzere 2 alt tema oluşturulmuştur. Son olarak 7 öğrenci de Osmanlı toplum yaşantısından günümüze yansıyan örnek olmadığını ifade etmiş, bu öğrencilerin cevapları “Günümüzde örneği yok” temasında altında toplanmıştır.

Şekil 4

Osmanlı Devleti Toplum Yaşantısında Olmak İstenen Kişiye İlişkin Bulgular

Şekil 4 incelendiğinde Osmanlı Devleti zamanında yaşamış olsaydınız kim olarak yaşamak isterdiniz? sorusuna yönelik öğrencilerin cevapları *Yönetici*, *Halk*, *Asker*, *Bilim insanı*, *Tüccar* olmak üzere 5 farklı temada toplanmıştır. Bununla birlikte 2 öğrenci de soruya yaşamak istemezdim şeklinde cevap vermiş olup, onların cevapları da “yaşamak istemezdim” temasıyla belirtilmiştir. Bu öğrenciler neden yaşamak istemediklerini ise K12: “Yaşamak istemezdim. O zorluklar içerisinde kalmak istemem.”, K14: “Yaşamak istemezdim, çünkü o dönemin şartları çok zor.” şeklinde dile getirmişlerdir. Belirlenen temalar incelendiğinde “Yönetici” teması en çok olunmak istenen tema olarak ön plana çıkmakta olup, bunlar Şekil 4’te de görüldüğü gibi “padişah” (32), “padişah eşi” (14), “sadrazam” (6) ve “saray çalışanı” (1) şeklinde 4 alt temadan oluşmuştur. “Halk” teması kapsamında ise “sıradan biri” (10) ve “yardımsaver” (4) olmak üzere 2 alt tema ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğrencilerin “asker” (7), “tüccar” (3) ve “bilim insanı” (2) olmak istediklerini ortaya koyan temalar da oluşturulmuştur.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu padişah olarak yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Padişahlardan ise en çok Fatih Sultan Mehmet (12) ve Osmangazi (8) olarak yaşamak istediklerini dile getirmişlerdir. Bunların yanında Kanuni Sultan Süleyman, Orhangazi, Yavuz Sultan Selim, I. Murat ve Ertuğrulgazi olmak isteyen öğrencilerde mevcuttur. Bunların dışında sadece padişah olmak istediklerini belirtenler de bulunmaktadır. Öğrencilerden Fatih Sultan Mehmet olmak isteyenlerden biri bunun nedenini K16: “Fatih Sultan Mehmet olmak isterdim. Çünkü O’nun gibi savaşçı, akıllı, cesur, sosyal biri olmak beni mutlu eder.” olarak açıklamıştır. K22: “Fatih Sultan Mehmet olmak isterdim. Çünkü Osmanlıyı çok iyi yönetti ve İstanbul şehrini fethetti.” olarak ifade etmektedir. Öğrencilerden Osmangazi olmak isteyenlerden biri ise gerekçesini K33: “Osmangazi olmak isterdim. Çünkü, korkusuz, cesareti, paylaşımcı, sevdiklerini koruyan, saygılı ve asla pes etmeyen biri olduğu için.” şeklinde açıklamıştır. K71: “Osmangazi, çünkü O’nun gibi büyük bir beyliğin kurucusu olmak isterdim” şeklinde dile getirmektedir. Öğrencilerin en çok olmak istediği bir diğer kişi ise padişah eşidir. Padişah eşi olmak isteyen öğrencilerin çoğu ise Hürrem Sultan olmak istemektedir. Öğrencilerden K1: “Hürrem Sultan olmak isterdim. Çünkü güçlü ve zeki bir kadın.” ve K17: “Hürrem Sultan, çünkü kendisi köle olarak getirildiği sarayda kendi hâkimiyetini yaratarak sarayın en üst gruplarına yerleşti ve kendi ayaklarının üstünde durmayı başarmıştı. Ben de öyle olmak isterdim.” isteklerini bu şekilde dile getirmektedir.

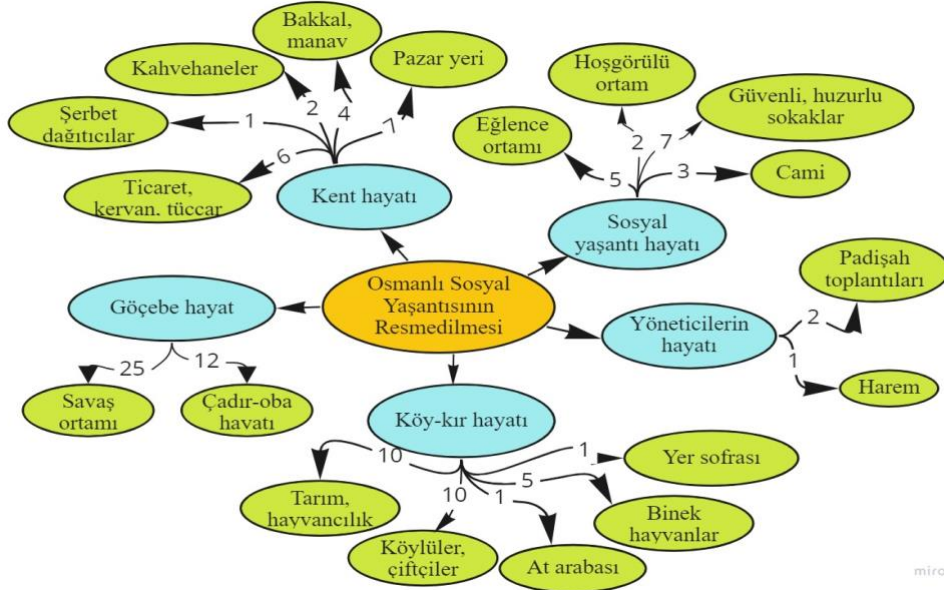
3.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde öğrencilerin çizimlerinde Osmanlı toplum yaşantısı, Osmanlı kadını ve erkeğini nasıl yansıttıkları incelenmiştir. Öğrencilerin toplum yaşantısını nasıl resmettiklerine ilişkin bulgular Şekil 5’teki gibidir.

Şekil 5

Osmanlı Dönemi Sosyal Yaşantısının Çizimlere Yansıtılmasına İlişkin Bulguların Analizi

Şekil 5 incelendiğinde öğrencilerin yaptıkları çizimlerin analizine göre “Osmanlı sosyal yaşantısının resmedilmesi” kapsamında *Sosyal yaşantı hayatı*, *Yöneticilerin hayatı*, *Köy-kır hayatı*, *Göçebe hayat* ve *Kent hayatı* şeklinde 5 farklı tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar içerisinde “Sosyal yaşantı hayatı” bağlamında 4 tane alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 5’te de görüldüğü gibi “güvenli, huzurlu sokaklar” (7), “eğlence ortamı” (5), “cami” (3) ve “hoşgörülü ortam” (2) şeklindedir. “Yöneticilerin hayatı” teması kapsamında “padişah toplantıları” (2), “harem” (1) şeklinde 2 alt tema ortaya çıkmıştır. “Köy-kır hayatı” teması ise “tarım-hayvancılık” (10), “köylüler-çiftçiler” (10), “binik hayvanlar” (5), “at arabası” (1) ve “yer sofrası” olmak üzere 5 alt temada toplanmıştır. “Göçebe hayat” teması ise 2 alt temaya ayrılmış olup, bunlar “savaş ortamı” (25) ve “çadır-oba hayatı” (12) şeklindedir. Son olarak “Kent hayatı” teması kapsamında “pazar yeri” (7), “ticaret-kervan-tüccar” (6), “bakkal-manav” (4), “kahvehaneler” (2) ve “şerbet dağıtıcılar” (1) olmak üzere 5 alt tema oluşturulmuştur. Çizilen sosyal yaşantıya yönelik bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

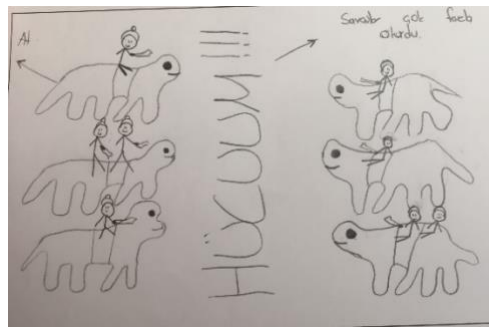
Şekil 6

Sokak (K19)

Şekil 7

Savaş Ortamı (K13)

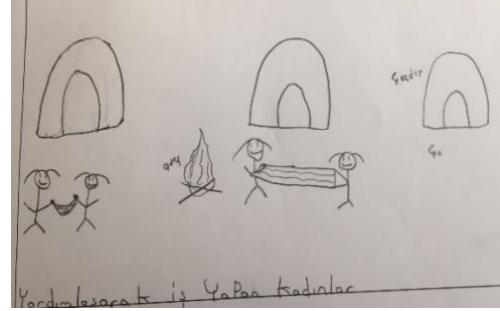
Şekil 8

Çarşı-Alışveriş (K2)

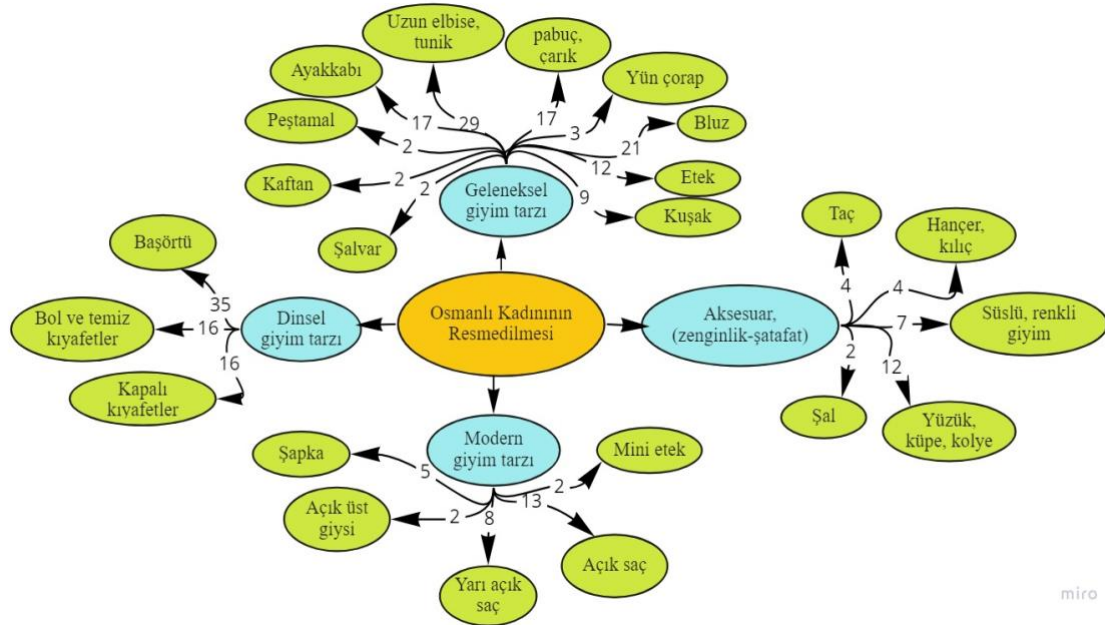
Şekil 9

Çadır, Oba Yaşantısı (K8)

Şekil 10

Osmanlı Kadınının Çizimlere Yansıtılmasına İlişkin Bulgular

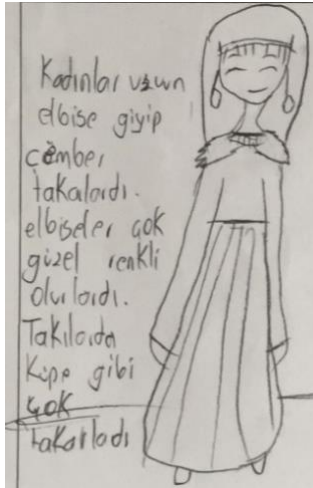
Şekil 10 incelendiğinde öğrencilerin Osmanlı kadını resmetmeye yönelik yaptıkları çizimlerin analizinde *Geleneksel giyim tarzı*, *Aksesuar*, *Modern giyim tarzı* ve *Dinsel giyim tarzı* olmak üzere 4 farklı tema ortaya çıkmıştır. Bu temaların içeriğine bakıldığında “Geleneksel giyim tarzı” teması bağlamında 10 alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 10’da da görüldüğü gibi “uzun elbise, tunik” (29), “bluz” (21), “pabuç-çarık” (17), “ayakkabı” (17), “etek” (12), “kuşak” (9), “yün çorap” (3), “peştamal” (2), “kaftan” (2), “şalvar” (2) şeklindedir. “Aksesuar” teması kapsamında ise “yüzük-kolye-küpe” (112), “süslü-renkli giyim” (7), “taç” (4), “hançer, kılıç” (4), “şal” (2) şeklinde 4 alt tema ortaya çıkmıştır. “Modern giyim tarzı” teması 5 farklı alt temadan oluşmuş olup, bunlar; “açık saç” (13), “yarı açık saç” (8), “şapka” (5), “mini etek” (2), “açık üst giysi” (2) şeklindedir. “Dinsel giyim tarzı” teması çerçevesinde “başörtü” (35), “bol-temiz kıyafetler” (16) ve “kapalı kıyafetler” (16) olmak üzere 3 alt tema ortaya çıkmıştır. 76 öğrencinin 16’sı Osmanlı kadınlarına dair bilgilerinin olmadığını ifade etmişler ve kadın resmi

çizmemişlerdir. Kadın resmi çizmeyen öğrencilerden bazıları bu gerekçelerini K7: "...kadınlar hakkında bilgim yok.", K36: "Kadınlara dair bir şey bilmiyorum." şeklinde dile getirmektedir.

Öğrencilerin çoğu kadınlarla ilgili yapmış oldukları çizimlerde başörtü, uzun ve bol elbiseler, pabuç-çarık, üst giyim olarak bluzu ve eteği ön plana çıkarmışlardır. Az sayıda öğrenci de yaptıkları çizimler de açık saç, mini etek ve açık üst giyimi resmetmiştir. Öğrenciler aksesuar olarak en çok yüzük, kolye, küpeyi çizerken, az sayıda da şalı resmetmişlerdir. Çizilen kadın resimlerine dair bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 11

Aksesuar (K2)

Şekil 12

Aksesuar (Şatafat) (K32)

Şekil 13

Dini Giyim Tarzı (K65)

Şekil 14

Modern Tarzda Giyim (K39)

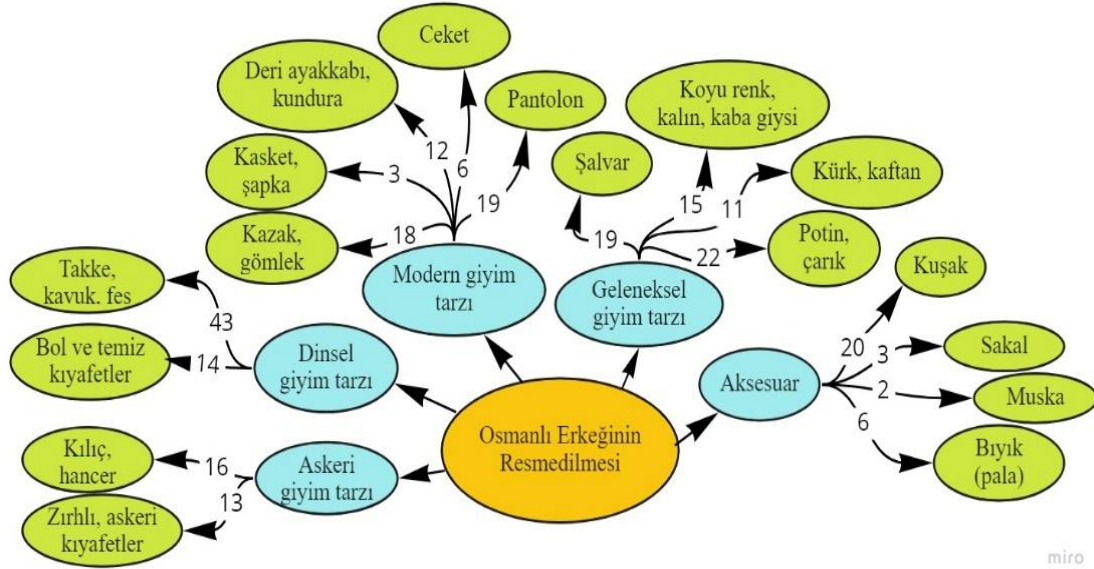
Şekil 15

Geleneksel Tarzda Giyim (K9)

Şekil 16

Osmanlı Erkeğinin Çizimlere Yansıtılmasına İlişkin Bulgular

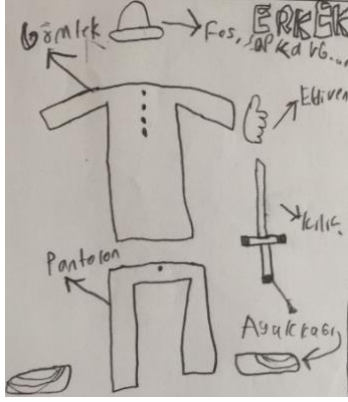

Şekil 16 incelendiğinde öğrencilerin Osmanlı erkeğini resmetmeye yönelik yaptıkları çizimlerin analizinde *Geleneksel giyim tarzı*, *Modern giyim tarzı*, *Dinsel giyim tarzı*, *Askeri giyim tarzı* ve *Aksesuar* olmak üzere 5 farklı tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar içerisinde “Geleneksel giyim tarzı” teması bağlamında 4 farklı alt tema oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 16’da da görüldüğü gibi “*potin-çarık*” (22), “*şalvar*” (19), “*koyu renk, kalın-kaba giysi*” (15) ve “*kürk-kaftan*” (11) şeklindedir. “Modern giyim tarzı” teması kapsamında “*pantolon*” (19), “*kazak-gömlek*” (18), “*deri ayakkabı-kundura*” (12), “*ceket*” (6) ve “*kasket-şapka*” olmak üzere 5 alt temadan oluşmaktadır. “Dinsel giyim tarzı” çerçevesinde 2 alt tema oluşturulmuş olup, bunlar; “*takke-kavuk-fes*” (43) ve “*bol-temiz kıyafetler*” (14) şeklindedir. “Askeri giyim tarzı” teması ise “*kılıç-hançer*” (16), “*zırhlı, askeri kıyafetler*” (13) olarak 2 alt temaya ayrılmıştır. Son olarak “Aksesuar” teması “*kuşak*” (20), “*bıyık(pala)*” (6), “*sakal*” (3) ve “*muska*” (2) olmak üzere 4 alt temadan oluşmaktadır.

76 öğrencinin 8’i Osmanlı toplumunda yaşayan bir Osmanlı erkeğini resmetmemişlerdir. Erkek resmi çizmeyen öğrenciler neden çizmediklerine dair bir gerekçe sunmamıştır. Bununla birlikte bazı öğrenciler de çizmiş oldukları erkek resimlerinde kavuk-takke-fes, kuşak, şalvar, pantolon, kazak-gömlek, potin-çarık ve kılıç-hançer giyim tarzını ön plana çıkarmışlardır. Çizilen erkek resimlerine dair bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

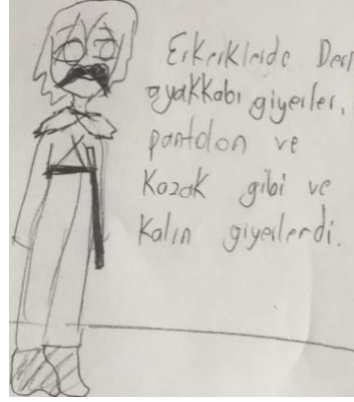
Şekil 17

Geleneksel Tarz (K9)

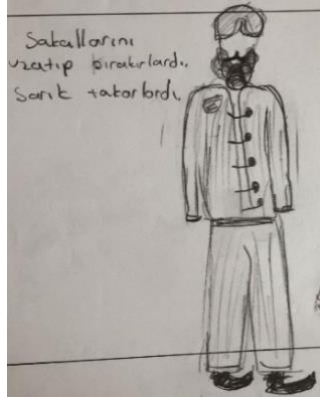
Şekil 18

Geleneksel Tarz-Bıyık (K2)

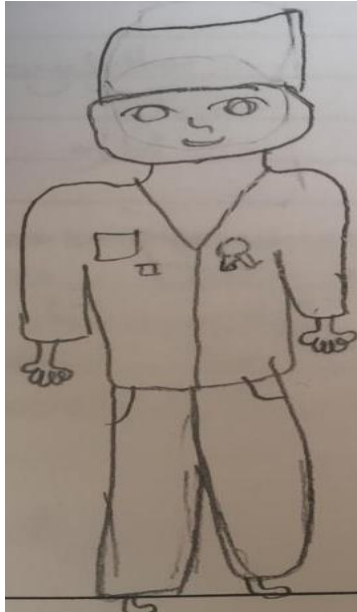
Şekil 19

Askeri Tarz - Sakal (K32)

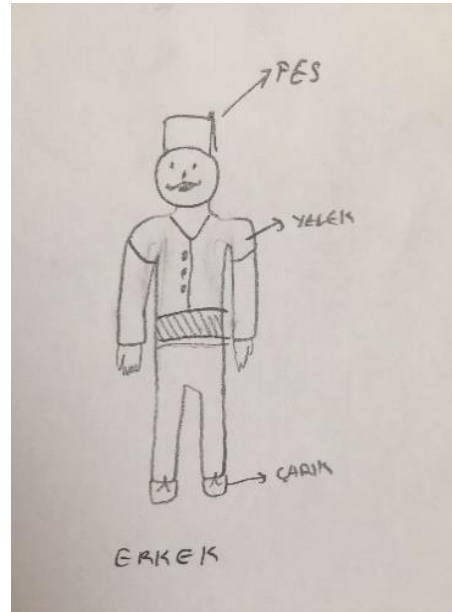
Şekil 20

Modern Tarzda Giyim (K39)

Şekil 21

Geleneksel Tarzda Giyim (K27)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul öğrencilerinin Osmanlı toplumu ve yaşantısı hakkında algılarını ortaya koymaya yönelik olarak yapılan bu çalışmada, Osmanlı toplumu algısı, sosyal gruplar, günümüze yansıyan örnekler, kim olarak yaşanmak istenildiği, Osmanlı sosyal yaşantısının resmedilmesi, Osmanlı kadınının resmedilmesi ve Osmanlı erkeğinin resmedilmesi şeklinde 7 farklı kategori ve bu kategorilere bağlı olarak temalar ve alt temalar oluşturulmuştur.

Osmanlı toplumu algısı bağlamında toplumsal birliktelik, padişah ve saray, cihat, güçlü devlet, gelişmişlik, geri kalmışlık, ortak tarih, adalet temaları oluşturulmuştur. Toplumsal birliktelik temasına bağlı toplumsal dayanışma, vatanseverlik, misafirperverlik, hoşgörü ve istimalet, kültürel ve dini özgürlük alt temaları, padişah ve saray temasına bağlı öncü padişahlar, padişah, sarayda yaşayanlar alt temaları, cihat teması bağlamında savaş ve zafer, din için mücadele, gazi-şehit ve hilal taktiği alt temaları, askeri yapı teması, atlı askerler ve süvariler, ordu, yeniçeriler, tımar sistemi, devşirme sistemi alt temaları, güçlü devlet teması imparatorluk, güçlü devlet ve yönetim, güçlü ekonomi alt temaları, gelişmişlik teması değişim, yenilik ve icatlar, bilim insanları, ilim alt temaları, geri kalmışlık teması zorluk-sıkıntı, açlık-fakirlik-yoksulluk alt temaları, ortak tarih teması eski Türk kültürü, tarihimiz-atalarımız-soyumuz, tarihi eserler, eski alfabe alt temaları ve son olarak adalet teması bağlamında adaletli yapı, idam ve ağır cezalar alt temaları oluşturulmuştur. Öğrencilerin Osmanlı toplumu hakkında en çok savaş-zafer, padişahlar, toplumsal dayanışma, tarihimiz-atalarımız ile güçlü devlet ve yönetim alt temalarını ön plana çıkardıkları görülmektedir. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi öğrencilerin Osmanlı toplumsal yaşantısını ve sosyal yönünü ön plana çıkarmaya yönelik yeterli düzeyde bilgilerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yılmaz (2008) yaptığı çalışmayla öğrencilerin Osmanlı Devletiyle ilişkili olarak güç, savaş ve otorite kavramlarına yönelik algılarının olduğunu ortaya koymuştur. Demirkaya ve diğerleri (2020) de Osmanlı kavramı üzerine yaptığı çalışmada en çok padişahlık, imparatorluk ve hoşgörü kavramının ilişkilendirildiği sonucuna ulaşmıştır. Köç ve Işık-Demirhan'ın (2019) ortaokul öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısını ortaya çıkarmaya yönelik olarak yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin en çok padişah kavramını tercih ettiklerine ulaşılmıştır. Akyapı'nın (2019) da ortaokul düzeyindeki öğrencilerle yaptığı araştırmada padişah kavramına ilişkin görüşleri yönetici, güç ve kudret sahibi olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Osmanoğlu (2018) Osmanlı imajı üzerine yaptığı çalışmayla öğrencilerin Osmanlı algısının güç ile özdeşleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca Osmanoğlu (2020) yaptığı bir diğer çalışmayla Sosyal bilgiler ders kitabındaki Osmanlı algısının en çok güç üzerinden yapıldığını ortaya koymuştur. Bu çalışmalardan Osmanlı kavramına yönelik elde edilen sonuçların, çalışmamızda elde edilen bulgularla benzer nitelikte olması ülkemizde tarih ders materyallerinin ağırlıklı olarak siyasi tarihe yönelik içeriklerle hazırlanmasıyla ve öğrencilere en çok bu yönünün aktarılmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda siyasi tarih konularıyla birlikte toplumsal tarih konularına da yer verilmesi öğrencilerde toplumsal anlayışa yönelik bilgilerin daha fazla oluşmasını sağlayacaktır.

Sosyal gruplar algısı bağlamında askeri, ekonomik, dini, eğitim, sanat, meslek, sosyal statü grupları ve sivil toplum kuruluşları temaları oluşturulmuştur. Askeri gruplar teması bağlamında sipahiler-süvariler, savaş grupları ve topçular alt temaları, ekonomik gruplar teması bağlamında esnaf ve ahiler, tüccarlar ve kervanlar alt temaları, eğitim grupları teması kapsamında mektep-medrese ve astronomi alt temaları, sanat grupları teması çerçevesinde müzik grupları, kuklacılık ve meddahlık alt temaları, meslek grupları teması çerçevesinde çiftçiler, bankacılar, mimarlar ve mektupçular alt temaları, sosyal statü grupları teması kapsamında yöneticiler, yönetilenler ve köylüler alt temaları, dini gruplar teması çerçevesinde müslüman-gayrimüslim, cemaatler, din adamları alt temaları, sivil toplum kuruluşları teması çerçevesinde vakıf-yardım kuruluşları alt teması oluşturulmuştur. Öğrencilerin Osmanlı Devleti'nin günlük yaşantı içerisinde yer alan sosyal grupları en çok ekonomik, dini, yönetici ve askeri gruplar temalarıyla ifade etmişlerdir. Bakıldığında en çok ahiler, kervanlar-tüccar, Müslüman-gayrimüslimler ve cemaatler alt temaları ön plana çıkartılmıştır. Bununla birlikte öğrenciler yine yöneticileri ve askerleri de bir sosyal grup olarak ifade etmişlerdir. Bu durum öğrencilerin birtakım kavramları birbirine karıştırdığını ve doğru bir ayırım yapamadıklarını göstermektedir.

Günümüze yansıyan örnekler bağlamında sanat ve edebiyat, mimari, sosyal hayat, yemek kültürü, dini yapı, ekonomik yapı, yönetim düzeni, eğitim, gelenek-görenekler, günümüzde örneği yok temaları ortaya çıkmıştır. Sanat ve edebiyat teması çerçevesinde atasözü-deyimler, türküler, ebru-çini ve hacivat-karagöz alt temaları, mimari teması kapsamında tarihi eserler-

müzeler alt teması sosyal hayat teması çerçevesinde misafirperverlik-komşuluk, giyim tarzı, kültürü yaşatma, at arabası, pazarlar, kahvehaneler, cinayetler, spor ve eğlence alt temaları, yemek kültürü teması yemeklerimiz, osmanlı macunu ve Türk kahvesi alt temaları, dini yapı teması dini bayramlar, cemaatler ve imamlar alt temaları, ekonomik yapı teması kapsamında ticaret, tarım ve hayvancılık, kötü ekonomi, işsizlik alt temaları, yönetim düzeni teması çerçevesinde savaşlar, cumhuriyet-cumhurbaşkanı, asker-polis, istihbarat, darbe, muhtarlar alt temaları, eğitim teması kapsamında üniversiteler ve araştırma geleneği alt temaları, gelenek-görenekler teması çerçevesinde düğün-cenaze törenleri, halk oyunları-dans alt temaları oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti sosyal yaşamından günümüze yansıyan örnekler öğrenciler tarafından genel olarak savaşların yaşanması, misafirperverlik-komşuluk ve yemek kültürü alt temalarıyla ön plana çıkartılmıştır. Köç ve Işık-Demirhan (2019) da yaptıkları araştırmayla öğrencilerin Osmanlı'nın hoşgörü, adalet, yardımseverlik, misafirperverlik değerlerine sahip olduğunu belirtirken, Gündoğan-Bayır ve Çelengi-Köse (2019) ise ortaokul öğrencilerinin, günümüzdeki yeme-içme kültürünün Osmanlı döneminden miras kaldığını düşündüklerini ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte bazı öğrenciler de kötü ekonominin ve işsizliğin Osmanlıdan günümüze geldiğini ifade etmektedir. Safran (1999) çalışmasında Osmanlı tarihinin bugünün sorunlarıyla ele alındığını ve Osmanlı tarihi sürekliliğinin güncel problemlerin yoğunluğu ekseninde düşünüldüğünü ortaya koymuştur. Bu durumda bazı öğrencilerin geçmiş ve bugün arasında doğru ilişkiyi kuramadıkları, tarihsel analizi ve yorumu doğru yapamadıkları söylenebilir. Çalışmamızda Osmanlı döneminin günümüz sorunları üzerinden değerlendirilmesi bu anlayışın hala devam ettiğini ortaya koymaktadır. Geçmişte meydana gelen olaylar o dönemin koşullarına uygun olarak düşünülmelidir, çünkü o dönemlerde gerçekleşen olayların şimdilik eğilimine göre düşünülmesi o dönemin bakış açısına ve günümüz koşullarına uygun olmayan bir değerlendirme ve düşünme şekli olduğu söylenebilir (Elbay, 2020). Yine bu noktada bazı öğrenciler Osmanlı Devleti sosyal yaşamından günümüze yansıyan örneklerin olmadığını ifade ederken, bazı öğrencilerin de bu duruma örnek veremedikleri görülmektedir. Tarih müfredatında ve ders kitapları içerisinde siyasi olaylara daha çok ağırlık verilmesi toplumsal yaşama dair içeriklerin belirli alanlarda toplanmış olması bu duruma sebep olabilir. Yine ders kitabı içerisinde sosyal ve kültürel olayların belirli bir bütünlük içerisinde verilmeyip, siyasi tarih konularının daha ağırlıklı olması (Şehsuvaroğlu, 1961) öğrencilerin siyasi ve kültürel olayları birlikte anlama ve yorumlama becerilerine engel olmuş olabilir. Bu noktadan hareketle toplumsal tarih konularına da yer verilerek öğrencilerin olaylara daha bütüncül bakmaları sağlanabilir.

Öğrencilerin Osmanlı Devleti zamanında kim olarak yaşamak istedikleriyle ilgili yönetici, halk, asker, bilim insanı, tüccar temaları ortaya çıkmıştır. Yönetici teması bağlamında padişah, padişah eşi, sadrazam ve saray çalışanı alt temaları, halk teması kapsamında Sıradan biri ve yardımsever alt temaları oluşturulmuştur. Tema ve alt temalara baktığımızda öğrencilerin büyük çoğunluğu yönetici kesimin içerisinde yaşamak istedikleri bunlardan da en çok padişah olmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte padişah eşi olmak isteyen öğrencilerin sayısı da diğerlerine oranla fazladır. Bu çerçevede öğrencilerin padişahlardan en çok Fatih Sultan Mehmet, padişah eşlerindense Hürrem Sultan olmak istemeleri öğrencilerin bildikleri tarihi kahramanlarla ilişkilendirdiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yılmaz ve Ayaydın (2018) yaptıkları çalışmayla öğrencilerin en çok ismini hatırladıkları padişahın Fatih Sultan Mehmet olduğunu ve Osmanlı Devletiyle ilgili bilgilerini dizi ve filmlerden öğrendiklerini sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda öğrencilerin daha çok bildikleri kahramanlar üzerinden soruyu cevaplandırmaları bulgumuzu desteklemektedir. Koç (2019) ve Özmen ve diğerleri (2014) yaptığı çalışmalarla öğrencilerin Osmanlı Devleti'ne yönelik izledikleri dizilerden hoşlandıkları ve etkilendikleri, tarihsel olaylara ilgilerinin arttığı, bu döneme hayranlık duydukları sonucunu ortaya koymasına yine çalışmamızın sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Osmanlı sosyal yaşantısının resmedilmesi bağlamında sosyal yaşantı hayatı, yöneticilerin hayatı, köy-kır hayatı, göçebe hayat ve kent hayatı temaları ortaya çıkmıştır. Sosyal yaşantı hayatı teması bağlamında güvenli, huzurlu sokaklar, eğlence ortamı, cami ve hoşgörülü ortam alt

temaları, yöneticilerin hayatı teması kapsamında padişah toplantıları, harem alt temaları, köy-kır hayatı teması tarım-hayvancılık, köylüler-çiftçiler, binek hayvanlar, at arabası ve yer sofrası alt temalar, göçebe hayat teması savaş ortamı ve çadır-oba hayatı alt temalar, kent hayatı teması kapsamında pazar yeri, ticaret-kervan-tüccar, bakkal-manav, kahvehaneler ve şerbet dağıtıcılar alt temalar oluşturulmuştur. Araştırma çerçevesinde çizilen resimlerden elde edilen tema ve alt temalara göre öğrenciler Osmanlı sosyal yaşantısını daha çok savaş ortamı çizerek resmetmişlerdir. Bu sonuç yine öğrencilerin Osmanlı sosyal yaşamından günümüze yansıyan örneklerin en çok savaş kavramının ön plana çıkartılmasıyla örtüşmektedir. Bu durum, öğrencilerin günlük yaşamın hep savaşlarla geçtiğine yönelik algılarının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca çizimlerde sosyal yaşam çadır ortamında, oba hayatında geçer bir vaziyette resmedilmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti ile ilgili konuların daha çok siyasi temelde işlenmesi ve savaş konularının ağırlıklı olması, sosyal yaşantının yeterince üzerinde durulmaması öğrencilerin bu düşüncelerinin oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Toplumsal tarihe yönelik farklı etkinlikler yaptırılarak öğrencilerin savaş temelinde ifade ettikleri sosyal yaşantıya ilişkin düşünceleri geliştirilebilir.

Osmanlı kadının resmedilmesi bağlamında geleneksel giyim tarzı, aksesuar, modern giyim tarzı ve dinsel giyim tarzı temaları oluşturulmuştur. geleneksel giyim tarzı teması bağlamında uzun elbise-tunik, bluz, pabuç-çarık, ayakkabı, etek, kuşak, yün çorap, peştamal, kaftan, şalvar alt temaları, aksesuar teması kapsamında yüzük-kolye-küpe, süslü-renkli giyim, taç, hançer-kılıç, şal alt temaları, modern giyim tarzı teması açık saç, yarı açık saç, şapka, mini etek, açık üst giysi alt temaları, dinsel giyim tarzı teması çerçevesinde başörtü, bol-temiz kıyafetler ve kapalı kıyafetler alt temaları ortaya çıkmıştır. Oluşturulan bu tema ve alt temalara baktığımızda öğrenciler Osmanlı kadınının daha çok dinsel giyim tarzında giyinir şekilde çizmişlerdir. Kadınları başörtü takan, kapalı ve temiz kıyafetler giyer şekilde temsil etmeleri o dönemde yaşayan kadınların daha çok arka planda olması ve günlük yaşamda rahatça hareket edememeleri ile ilişkilendirilmiş olabilir. Osmanlıda refah içerisinde yaşayan kadınların pamuklu veya ipekten, daha dar gelirlilerin ise daha ucuz kumaş cinsinden bol biçilmiş ince bir iç gömlekle, beli bir kuşakla bağlanan yine bol bir şalvardan oluşan üstüne entari giyilen bir giyim tarzlarının olduğu bilinmektedir (Faroqhi, 2005). Bu durumda öğrencilerin ortaya koymuş olduğu kadın tasvirleriyle örtüşmektedir. Osmanlı kadınının daha çok dini temelde geleneksel tarzda resmedilmesi modern giyim tarzının çok az belirtilmesi öğrencilerin Osmanlı kadınını tanımaya yönelik bilgilerinin dini yaşam tarzı üzerinden ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Bu doğrultuda bazı öğrencilerin kadın resmi çizmemesinin gerekçesini Osmanlı kadınına dair bilgilerinin olmadığı şeklinde ifade etmeleriyle desteklenmektedir. Osmanlı erkeğini resmedilmesi bağlamında geleneksel giyim tarzı, modern giyim tarzı, dinsel giyim tarzı, askeri giyim tarzı ve aksesuar temaları ortaya çıkmıştır. Geleneksel giyim tarzı teması bağlamında potin-çarık, şalvar, koyu renk, kalın-kaba giysi ve kürk-kaftan alt temaları, modern giyim tarzı teması kapsamında pantolon, kazak-gömlek, deri ayakkabı-kundura, ceket ve kasket-şapka alt temaları, dinsel giyim tarzı çerçevesinde takke-kavuk-fes ve bol-temiz kıyafetler alt temaları, askeri giyim tarzı teması kapsamında kılıç-hançer, zırhlı-askeri kıyafetler alt temaları, aksesuar teması bağlamında kuşak, bıyık (pala), sakal ve muska alt temaları oluşmuştur. Oluşturulan temalar ve alt temalarla birlikte öğrencilerin Osmanlı erkeğini daha çok kavuklu, fes takan, şalvar giyen, kuşak takan, çarık giyen, kılıç ve hançer taşıyan bireyler olarak tasvir ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Osmanoğlu 2018'de yapmış olduğu çalışmasında Osmanlı kadınının çarşafli, örtünen, uzun kıyafetli, Osmanlı erkeğinin de uzun kıyafetli, fesli, bol giyinen, sarıklı, yöresel kıyafetli, şapkalı, cübbeli ve hırkacı bir şekilde tasvir etmesi çalışmamızın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun çizdikleri resimlerde hançer ve kılıcı ön plana çıkarmaları, erkeklerin sürekli bir savaş ortamı içerisinde bulunmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin çizimlerinde ortaya çıkan bulgularla açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar benzer niteliktedir. Çalışmanın bulgularına göre öğrenciler Osmanlı Devleti toplum yaşantısını daha çok yöneticiler üzerinden siyasi temelde algılamakta ve sosyal yaşantıyı da bu bağlamda

ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal yaşantı içerisindeki günlük yaşama, Osmanlı kadınına ve erkeğine yönelik yaptıkları çizimlerde de en çok yönetici ve yönetim üzerinden betimlemeler yaptıkları görülmektedir. Bu problemin sebebine baktığımızda özellikle günümüzde yayınlanan dizi ve filmlerin daha çok siyasi olaylar ve saray yaşantısı üzerinde durması, yine ders kitapları içerisinde Osmanlı toplumu günlük yaşamına dair okuma metni, resim, görsel gibi içeriklere yeterince yer verilmemesi sebep olabilir. Bu durumun çözümüne yönelik olarak öğrencilere günlük yaşama dair belgesel izletme, toplumsal hayatı konu alan hikâye yazma, resim çizme gibi etkinlikler yaptırılabilir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin Osmanlı toplum yaşantısına yönelik yeterli düzeyde bilgilerinin olmadığı ve bazı kavramları birbirine karıştırarak (yönetici ve askerleri sosyal gruplar olarak ifade etmeleri) kavram yanlışına düştükleri görülmektedir. Bu durumun Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan tarih konularının ağırlıklı olarak siyasi tarihe yönelik içeriklerle verilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde mevcut ders kitabındaki tarih konuları ağırlıklı olarak savaşlar, antlaşmalar, padişahlar vb. konularla verilmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin Osmanlı Devleti'ne yönelik algılarının da padişahlar ve saray çevresinde gelişen olaylardan ibaret olduğunun ortaya çıkması ders kitabında Osmanlı toplum yaşantısına yönelik bilginin yeterli düzeyde yer almadığını ve öğretmenlerin bu konu üzerinde yeterince durmadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede ders kitabı hazırlanırken siyasi tarih konularının yanında toplumsal tarih konularına yönelik içeriklerinde ders kitabında daha fazla detaylandırılması, siyasi tarih ve toplumsal tarih etkinliklerine birlikte yer verilmesi faydalı olabilir. Öğretim programı içerisinde Osmanlı toplum yaşantısına, bireye ve kadına yönelik kazanımlara yer verilmesi önerilir. Öğrencilerde Osmanlı toplum yapısına yönelik kavram yanlışını ortadan kaldırmak için öğretmenlerin farklı etkinlikler (kavram değişim metinleri, kavram karikatürleri, V diyagramları, vb.) uygulamaları önerilir.

Yapılan bu araştırma sonucunda araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu araştırma ilköğretim düzeyinde yapılmıştır, Osmanlı toplumu ve günlük yaşantısının ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koymaya yönelik farklı çalışmalar yapılabilir. Bu sayede farklı kademedeki öğrencilerin görüşleri karşılaştırılabilir.
2. Öğrenciler tarafından Osmanlı günlük yaşantısının büyük oranda savaş ortamında resmedilmesinin sebebi yapılacak farklı araştırma teknikleriyle ortaya konulabilir.
3. Öğrencilerin günümüzde karşılaşılan sorunları Osmanlı dönemine bağlanmalarıyla ilgili algıları araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akyapı, G. (2019). *Ortaokul 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin padişah ve cumhurbaşkanı kavramlarına yönelik algıları: Metaforik bir çalışma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Burke P. (2005). *Tarih ve toplumsal kuram* (M. Tunçay, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (S. B. Demir, Çev.) Eğitim Kitap Yayıncılık.
- Çepni, S. (2018). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Demirkaya, H., Köç, A. & Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-63.

- Elbay, S. (2020). Sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin tarihsel bakış açısı alma ve anlatılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 59-74.
- Faroqhi, S. (2005). *Osmanlı kültürü ve gündelik yaşam* (E. Kılıç, Çev.) Tarih Vakfı.
- Gürdoğan Bayır, Ö., & Çengelci Köse, T. (2019). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 27(4), 1827-1840.
- Kafesoğlu, İ. (2011). Tarih ilmi ve bizde tarihçilik. *Tarih Dergisi*, 13(17-18), 1-16.
- Koç, H. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin Osmanlı dönemine ilişkin tarihsel dizilere yönelik görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Köç, A. & Işık Demirhan, E. (2019). Yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısı. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(1), 31-45.
- Osmanoğlu, A. E. (2018). Üniversite öğrencilerinin Osmanlı imajı. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 173-199.
- Osmanoğlu, A. E. (2020). The Ottoman Perception in process: Turkey Social studies textbook analysis. *Educational Research and Review*, 15(3), 129-137.
- Özmen, C., Er, H., & Ünal, F. (2014). Televizyon dizilerinin tarih bilinci üzerine etkisi "Muhteşem Yüzyıl dizisi örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 409-426.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.) Pegem Akademi.
- Safran, M. (1999). Osmanlı tarihi öğretimi ve Osmanlı imajı. *Türk Yurdu*, Aralık, 485, 509.
- Safran, M., & Ata, B. (1998). Okul dışı tarih öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1).
- Şehsuvaroğlu, B. (1961). Tarih öğretimi/ siyasi tarih ağırlıklı tarih öğretimi (kültür tarihinden yoksunluk) *Ekim*, 20-26.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2008). İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde Osmanlı algısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 245 - 261.
- Yılmaz, A. & Ayaydın, Y. (2018). Ortaokul öğrencilerinin Osmanlı Devleti ile ilgili bilgi düzeyleri, bakış açıları ve ilgilerinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 59-70.
- Yücel, Y. & Yediyıldız, B. (1988). Tarih ve kültür. *Erdem*, 4(10), 31-38.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The Ottoman State was an important representative of Turkish culture and social life for 6 centuries. With its withdrawal from the stage of history, it left a great legacy behind and the Republic of Turkey was founded on this legacy (Safran, 1999). This characteristic of the Ottoman State obliges us to understand the social life and cultural diversity it created accurately. Understanding and interpreting the social life of the Ottoman State accurately will contribute to

our objective evaluation of Ottoman history and to comprehend the historical facts related to it (Yılmaz & Ayaydın, 2018). The learning and interpretation of this period of our history by children with a wider perspective are closely associated with our perspective on history education. Giving history education with a broad perspective will contribute to individuals understanding their own culture correctly, interpreting historical events correctly, and also shape the future correctly. Based on this viewpoint, it is necessary to determine the perception of Ottoman society in children and to find out the reasons for this perception. With this study, the purpose was to uncover the perceptions of secondary school 7th-grade students about Ottoman society and daily life. In this context, answers to the following study questions were sought.

1. What are the views of the students on Ottoman social life?
2. What are the qualities that the students base their drawings on regarding Ottoman social life?

Method

The model of the study was the Phenomenology Pattern, which is one of the qualitative research methods. Phenomenology aims to uncover the experiences of individuals about a phenomenon and the meanings they attribute to these experiences (Yıldırım & Şimşek, 2021). In this context, a semi-structured questionnaire was used in the study to uncover the perceptions of Ottoman society in line with the answers given by the students to the questions asked. The Study Group of the study consists of 76 seventh-grade students (36 girls and 40 boys) studying in a secondary school in the central county of Trabzon in the 2021-2022 academic year. Codes such as P1, P2, P3, ... were used in the study instead of the real names of the participants.

A semi-structured open-ended questionnaire with 7 questions was developed by making a literature review on the subject in the first step of the study. This draft form was then presented to 2 experts and the first version of the form was created by taking the opinions of these experts. Before the implementation, the students were informed in detail about the study, and detailed instructions were included in the interview form. The questions were prepared based on the literature review to increase the validity and reliability of the interview form used to collect data in the study. With the prepared data collection tool, the pilot study of the study was conducted with 5 students from the sample. These participants were included in the actual implementation. The form was finalized after corrections were made in line with the feedback received from the candidates. The data obtained as a result of the implementation were analyzed by using the Content Analysis Technique. In this respect, independent coding was made by the researchers based on the answers given by the students to the questions in the semi-structured questionnaire. Each researcher created certain sub-themes and related themes in line with the coding. The researchers then came together and discussed the similar and different aspects of the themes they created and brought together the related ones. In the last step, 7 different categories were created by the researchers in line with the study questions and presented in tables. The findings were supported by direct quotations from the data obtained in the study.

Results

In the present study, which was conducted to uncover the perceptions of secondary school students about Ottoman society and life, 7 different categories were created (the perception of Ottoman Society, Social Groups, Examples Reflected Today, Who the participant wanted to live as, depicting Ottoman social life, depicting Ottoman women and depicting Ottoman men) along with sub-themes depending on the categories. The students' answers to the open-ended questions were similar to the findings in their drawings. According to the findings of the study, the students perceive the social life of the Ottoman State mostly on a political basis through the administrators and express the social life in this context.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

As a result of the study, it was found that the students did not have sufficient knowledge about Ottoman social life and had misconceptions by confusing some concepts (i.e., expressing administrators and soldiers as social groups). It is considered that this is related to the fact that the history subjects taught within the scope of the Social Sciences course are mainly given with the contents of political history. When the Social Sciences textbook was examined, it was seen that the history subjects in the current textbook were mainly wars, treaties, sultans, etc. However, the fact that the students' perceptions of the Ottoman State were also composed of the events surrounding the sultans and the palace, shows that the information on the Ottoman social life in the textbook is not included at a sufficient level and that the teachers do not discuss this subject sufficiently. In this context, when the course book is prepared, it may be useful to elaborate more on the contents of social history as well as political history topics and to include political history and social history activities together. It is recommended to include the Ottoman social life and individual and women's achievements in the curriculum. It is also recommended that teachers apply different activities (i.e., concept change texts, concept cartoons, V diagrams, etc.) to eliminate misconceptions about the Ottoman social structure in students.